

METODICKÉ LISTY

■ Organickú abstrakciu reprezentuje malba štvorročnej Hanky, ktorá pôsobivo volila farby a ich vzájomné umiestnenie, vedľa seba situovala sýto žltú a fialovú farebnú plochu a zelenú dala k červenej, čím spontánne využila vzájomné pôsobenie komplementárnych farieb.

Výtvarné umenie ako inšpirácia pre tvorbu detí

TEXT: Mgr. KATARÍNA PLATZNEROVÁ, PhD.

Výtvarný prejav sprevádza ľudstvo od praveku a každého človeka od útleho detstva. Stále sa vyvíja a mení a aj existujúce smery a diela minulosti nabádajú k novej tvorbe a podnecujú kreativnosť. Platí to aj pre deti, ktoré sa môžu prostredníctvom umenia vzdelávať, cibriť svoj intelekt, rozvíjať emočnú sféru a získať povzbudenie pre vlastnú slobodnú tvorbu. Inšpirovať môže sloh, smer, autor alebo aj konkrétne dielo.

▲ Atraktívna pre deti akéhokolvek veku je aj gestická malba podľa vzoru Jacksona Pollocka (1912 – 1956). V jeho stopách šli aj osemnásťroční gymnazisti, keď kvapkali a striekali akrylové farby zo štetcov a z plechoviek na starú posteľnú plachtu prestretú na zemi.

▲ Príkladom diela, ktoré vzniklo dotvorením abstraktnej malby, je kresba pätnásťročného Silva. Na obrázku vidíme čierne čiary, ktorých autorom je Wassily Kandinsky. Tie chlapec pretvoril na rybu plávajúcu k háčiku s červikom.

◀ Kreslenie do piesku, v ktorom je majsterkou Kseniya Simonova, víťazka súťaže Ukrajina má talent, si vyskúšala šestnásťročná Kristína. Namiesto piesku sme použili polohrubú múku, ktorú sme nasypali na sklo. Pod sklo sme dali bordovú látku, aby obrázok farebne lepšie vynikol. Takéto práce si potom zdokumentujeme fotografiami.

◀ Abstraktnú malbu pomocou tempéry a piesku vytvorila dvanásťročná Veronika.

▼◀ Autoportrét pretlmočený Lichtensteinovým rukopisom vytvorila osemnásťročná Bianca. Uplatnila čiernu kontúru, netieňované sýte farebné plochy a bodkovaný raster.

▼ Bianca pracovala aj s čiernobiou fotografiou speváčky Lady Gaga. Voskovým pastelom vyfarbila vlasy, odev, pery a okolie očí a následne vytvorila vertikálne pásy temperami.

Výtvarná tvorba je jednou z ciest, ako sa k umeniu priblížiť. Výsledkom aktivít, ktoré si deti v praxi vyskúšajú, môže byť aj to, že si budú diela veľikánov umenia viac vážiť. Pri oboznámení s umením rôznych epoch si deti uvedomia, že popri sebe dokáže fungovať viacero názorov a na svet sa dá pozeráť z rôznych uhlov pohľadu.

Dvadsať storočie im potvrdí, že zobrazenie v zhode s videnou realitou nie je jediné možné a už vôbec nie jediné správne. Diela mnohých autorov deti celkom určite posmelia v ich vlastnej tvorbe. Takéto aktivity cibria zručnosť, fantáziu, rozširujú vzdelanie a obzory. Môžu poslúžiť aj ako kreatívna forma domácej úlohy z dejín umenia pre starších študentov.

ABSTRAKTNÁ MAĽBA

Abstraktná maľba je dielo, ktoré nezobrazuje nič konkrétne a myšlienky a emócie tlmočí len pomocou výrazových prostriedkov. Jej počiatok sa datuje prvým abstraktným akvarelom (r. 1910) Vasilija Kandinského. S abstrakciou sa však stretávame aj na samom počiatku vývoja dejín umenia, teda v praveku, aj vývinu každého človeka.

Všetky deti začínajú kresliť najprv abstraktne, až neskôr pomaly prechádzajú k realizmu. Je však dôležité, aby deti aj v staršom veku vnímali abstrakciu ako jednu z možných ciest výtvarného vyjadrovania.

Motivácia a cieľ

Deťom predstavíme niektoré diela veľikánov abstraktného umenia (Hans Hartung, Piet Mondrian, Kazimir Malevič, Victor Vasarely, Franz Kline, Emilio Vedova, Georges Mathieu a iní).

Predtým ako deti vyzveme vytvoriť abstraktnú kresbu alebo maľbu, zdôrazníme im, aby pracovali slobodne, nechali sa viesť svojou fantáziou a nezaoberali sa tým, čo na to povie okolie. Dôležité je aj upozorniť ich, že abstraktná maľba nie je len bezhlavým ponatieraním papiera, že takýto spôsob maľby si tiež vyžaduje premýšľanie a cit, i keď spontánnosť je vítaná a v mnohých prípadoch aj kľúčová. Je užitočné spomenúť aj to, že treba vedieť včas prestať, že cieľom nie je nevyhnutne zaplniť celú plochu. Pri tvorbe abstraktných diel sa umelci aj deti uberajú jedným z dvoch prúdov, ktorými sú geometrická a organická abstrakcia (informel).

Geometrická abstrakcia pracuje s presne ohraničenými geometrickými tvarmi, či už plošnými, alebo priestorovými. Geometrická abstrakcia je sférou, kde pravítka a kružidlo nemusia byť tabu.

Organická abstrakcia je založená na presne neohraničených plochách, na rozpijaní, fíkaní, stekaní a podobne.

Aktivity

- Vytvorte abstraktnú maľbu ľubovoľnou technikou. Ak deti vytvoria organickú abstrakciu, môžeme im

ako ďalšiu aktivitu navrhnúť vytvoriť geometrickú a naopak.

- Využijete abstraktné dielo pri tvorbe realistického stvárnenia. Deťom dáme nejakú abstraktnú maľbu z dejín umenia na dotvorenie smerujúce k realizmu. Pôvodnú predlohu môžeme ešte predtým, ako ju deťom poskytneme, rôzne upraviť, napríklad orezať, zväčšiť detail, urobiť čiernobiely kópiu farebného diela a podobne. Deti necháme dielo alebo časť z neho dotvoriť na základe toho, čo v nich tvary evokujú.

Príklady

Pozri úvodná strana Metodických listov.

Význam

Abstraktný výtvarný prejav podporuje detskú tvorivosť, slobodu tvorby a uvedomovanie si výtvarných a psychologických možností výrazových prostriedkov.

NETRADIČNÉ VÝTVARNÉ TECHNIKY

Oblasť výtvarných techník je nevyčerpatelná, veď maľovať a kresliť sa dá naozaj hocičím. Výtvarné techniky majú bohaté dejiny, ktoré sa začali kdesi v praveku. Medzi tradičné maliarske techniky patria napríklad akvarel, gvaš, tempera, olejomaľba, medzi kresliarske ceruzka, uhlík, suchý pastel, voskový pastel, akvarelový pastel, olejový pastel, tuš a iné. Ako maliarsky a kresliarsky podklad sa dá použiť prakticky tiež čokoľvek – papier, stena, drevo, sklo, textil, pokožka, kameň, vajčková škrupina, hlinený povrch a všeličo iné.

Nové a netradičné techniky prinieslo 20. storočie, napríklad významný surrealista, Španiel Joan Miró si do farieb primiešaval morušový marmeládu, francúzsky maliar Jean Dubuffet zase piesok, ktorým docielil zaujímavú štruktúru povrchu.

Paul Klee pracoval s papiermi rôznej zrnitosti, maľby upravoval kefou, brúsením a podobne. Každá výtvarná technika má svoje čaro a jedinečnosť.

Motivácia a cieľ

Deťom predstavíme tradičné výtvarné techniky v praxi a ukážeme príklady z dejín umenia.

Aktivity

- Namaľujte obrázok technikou gvašu (vodové farby + biela tempera).
- Namaľujte obrázok temperovými farbami, do ktorých primiešate piesok.
- Namaľujte obrázok temperovými farbami, do ktorých primiešate vaječný žltok.
- Nakreslite obrázok zmizikom na atramentom pokrytú plochu.
- Nakreslite obrázok prstom do piesku alebo múky.
- Namaľujte obrázok vodovými farbami, do ktorých primiešate lepidlo a rozdrvené vianočné ozdoby.

- Nakreslite obrázok farbičkami, šminkami (rúž, očné tieň), prípadne lakom na nechty.

Príklady

Pozri strana 18.

Význam

Skúšaním nových výtvarných techník si deti rozširujú výtvarné obzory a nadobúdajú nové zručnosti pri príprave materiálu na tvorbu.

POP ART

Pop art je umelecký smer, ktorý sa zrodil v USA na konci 50. rokov 20. storočia. Názov je skratkou anglického popular art, čo znamená ľudové, obľúbené, populárne umenie. Pop art sa viaže ku kultúre veľkomesta, reaguje na skutočnosť všedného dňa, každodennosť, banálnosť, umelci sa usilujú tvoriť diela, ktoré sú hmatateľne blízke a zrozumiteľné. Zobrazujú známe osobnosti a obyčajné, bežne používané predmety, čo dokladá tvorba popredného predstaviteľa Andyho Warhola.

Motivácia a cieľ

Pop art je odrazom svojej doby a to môže byť inšpiráciou aj pre tvorbu detí. Ukážeme im niektoré diela veľkánov výtvarného umenia (Andy Warhol, Robert Rauschenberg, Richard Hamilton, Tom Wesselmann, Mel Ramos, Jim Dine) a porozprávame sa o kultúre tých čias.

Aktivity

- Vytvoriť formou koláže pop art 21. storočia. Deti môžu použiť obrázky a texty z časopisov, obaly z potravín, kozmetiky, etikety, reklamné letáky, lístky na autobus, vstupenky a podobne.
- Stvárníť formou combine painting nejakú súčasnú celebritu.
- Vytvoriť svoj pop art pomocou počítača, tu je však dobré deti podporiť, aby svoju prácu nezredukovali len na menenie farieb, ale použili aj iné efekty.
- Pretvoriť svoj portrét v štýle Roya Lichtensteina.
- Vytvoriť kópiu diela Jima Dina s názvom Slasti maľovania (Painting pleasures). K farebným odtlačkom prstov môžu deti dopisovať názvy farieb v ľubovoľnom jazyku, čo môže poslúžiť aj ako zábavná forma učenia.

Príklady

Pozri strana 18 dole.

Význam

Tvorbou pop artu sa obohacuje okruh námetov a deti sa učia vyjadriť ducha svojej doby výtvarnou cestou.

SURREALIZMUS

Surrealizmus je avantgarda, ktorá sa zrodila v 20. rokoch 20. storočia vo Francúzsku. Autorom manifestu je André Breton. Podstatou umeleckých diel je prelínanie vedomého a podvedomého, skutočného a neskutočného, reality a sna. Objavujú sa rôzne bizarnosti, nelogické spájanie motívov, metafora, prepájanie ľudskej postavy s neživými vecami, roztekajúce a natahujúce hmoty a iné.

Motivácia a cieľ

Surrealizmus je pre ďalšie výtvarné rozvíjanie veľmi inšpiratívny. S deťmi si pozrieme a porozprávame sa o dielach najvýznamnejších predstaviteľov a ich predchodcov (Salvador Dalí, Joan Miró, Marc Chagall, Hieronymus Bosch, Francisco Goya), predstaviteľoch metafyzickej maľby (Giorgio de Chirico, Giorgio Morandi), symbolizmu (Gustave Moreau, Pierre Puvis de Chavannes, Odilon Redon) a iných. Vysvetlíme rozdiel medzi magickým realizmom, ktorý reprezentuje Salvador Dalí, a psychickým automatizmom, ktorého predstaviteľom je Joan Miró. Surrealistické diela deťom ukážu, že ani vo výtvarnej sfére nemusí byť všetko jasné a rozumovo vysvetliteľné.

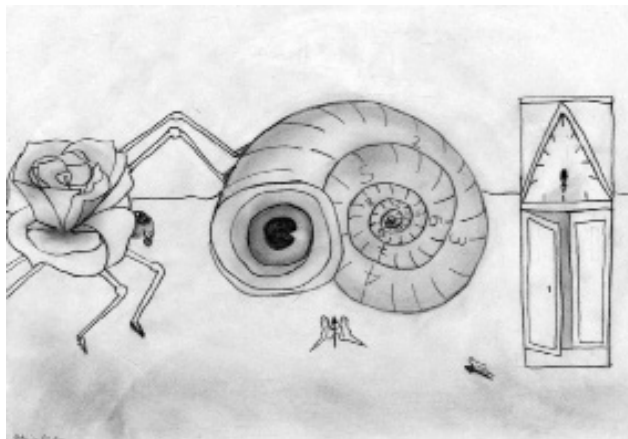
Aktivity

- Deti namaľujú, čo sa im v noci snívalo, prípadne pospájajú motívy z viacerých snov. Snové a iracionálne motívy si môžu vytvárať aj spontánne, nemusia sa bezprostredne inšpirovať svojimi snami.
- Vystrihnite motív z nejakej surrealistickej maľby a dotvorte ho. Môžete aj z reprodukcie odstrihnúť časť a zvyšok dokresliť.
- Vytvorte maľbu alebo kresbu na námet známej maľby. Pre deti môžu byť názvy surrealisticky ladených diel veľmi inšpiratívne, napríklad Spánok rozumu plodí príšery (1797-98, Francisco Goya), Vážka s červenými krídlami prenasledujúca hada, ktorý sa v špirále plazí ku kométe (1951, Joan Miró). Deťom by sa predlohy mali ukázať až po tom, ako urobia vlastnú verziu námetu. Zároveň im treba zdôrazniť, že cieľom nebolo priblížiť sa predlohe, ale práve naopak, vytvoriť vlastné poňatie.

Príklady

▲ Surrealistické dielo vytvoril sedemnásťročný Miro, ktorý jeho význam aj vysvetlil. Ústredným prvkom je popolník a cigareta so stúpajúcim dymom, z ktorého sa rodia jednotlivé motívy: schody vedúce k zámku predstavujú životnú púť, na ktorej človek poznáva dobro aj zlo, dobro symbolizuje ženská postava a zlo tvár s rohami. Zaujímavým motívom je gitara, ktorá je zároveň aj ženskou figúrou, a postava s otvoreným okom na ústach, ktorá nespí, ale „zmyslovo odpočíva“.

▲ Osemnásťročný Mário zobrazil zvláštne prostredie, do ktorého umiestnil viacero prvkov: ulitu, ktorá je symbolom prázdnoty a absencie života, čísla evokujú plynutie času alebo akési odpočítavanie. K ulite sa blíži nebezpečne pôsobiaci pavúk s telom v podobe ruže. Kvet býva symbolom dočasnosti a pominuteľnosti, no zároveň predstavuje aj niečo krásne a tvorí kontrast s pavúkom. Plynutie času vyjadrujú hodiny, pootvorené dvere, kontakt interiéru s exteriérom, vnútorného sveta s vonkajším. Surrealizmus sa v tejto kresbe prelína so symbolizmom.

▲ Štrnásťročný Filip vytvoril kresbu, ktorá je inšpirovaná názvom diela Spánok rozumu plodí príšery. Filip zobrazil hlavu, z ktorej vidíme vlasy aj mozog, a vznášajúce sa príšery rôznych tvarov, veľkostí a farieb.

▲ Svojské stvárnenie názvu Vážka s červenými krídlami prenasledujúca hada, ktorý sa v špirále plazí ku kométe, vidíme na kresbe dvanásťročného Andreja.

Význam

Gravosťou, spontánnosťou a nerešpektovaním konvencií má surrealizmus k detskému výtvarnému prejavu veľmi blízko. Zdanlivá nelogickosť a iracionálnosť snov a úsilie zachytiť ich výtvarnou cestou podnecujú kreativitu aj slobodu tvorby. Surrealistické diela deťom ukážu, že ani vo výtvarnej sfére nemusí byť všetko jasne a rozumovo vysvetliteľné a že pluralita názorov a pocitov je prirodzená a potrebná.

DADAIZMUS

Dadaizmus je avantgarda, ktorá vznikla v roku 1916 v Zürichu. Autorom manifestu je básnik Tristan Tzara. Názov smeru pochádza zo slova dada, náhodne vybraného zo slovníka. Autori sa usilovali povýšiť náhodu, nezmysel a revoltu proti tradičným hodnotám na umenie. Odmietali diela založené na emóciách, zastávali antiestetický postoj a deštrukciu uplatnili ako východisko tvorby. Prínosom dadaizmu boli aj asambláže – diela tvorené rôznymi predmetmi, väčšinou nájdenými v odpade a pripevňovanými na plochu.

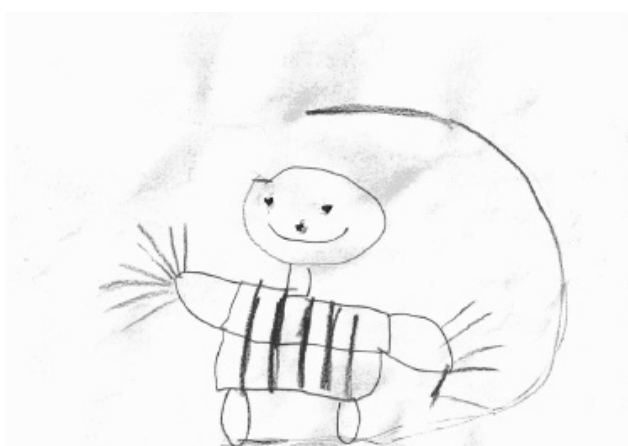
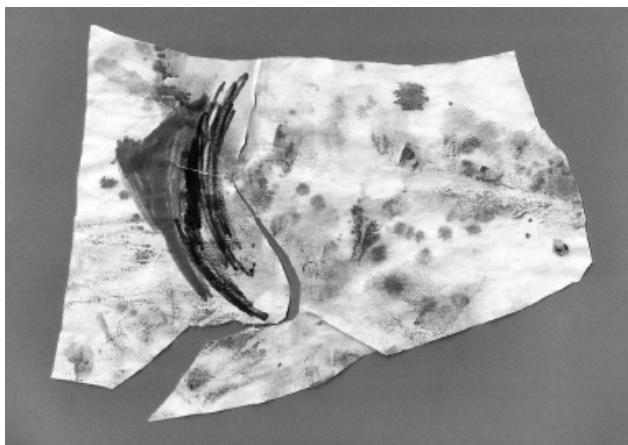
Motivácia a cieľ

Deťom ukážeme významné diela popredných predstaviteľov dadaizmu a diskutujeme o ich poslanstve.

Aktivity

- Vytvoriť kresbu na papieri, ktorý vopred nejakou poškodíme – roztrhneme, nastrihneme, pokrčíme, prederavíme, prepálime alebo pokvapkáme farbou.
- Vytvoriť asambláž z odpadu.

Príklady

▲ *Deštruktívny zásah na plochu, či už papier, alebo plátno, môže byť pre ďalšie výtvarné dotvorenie inšpiratívny. Objavuje sa tu moment ničenia na účely tvorby. Štvorročná Hanka využila nastrihnutý papier. Päťročnému Samkovi tri dierky na papieri evokovali oči a nos a na základe toho vznikla usmievajúca sa postavička.*

▲ *Asambláž v duchu Kurta Schwittersa vytvorili trinástroční gymnazisti. Na kartón nalepili tuby od temperových farieb, štetec, kusy látok, ceruzku, špagát, kúsok novín a následne pomalovali. Táto technika akoby stiera hranice medzi umením a skutočnosťou a dokáže*

na umenie povýšiť prakticky hocičo. Deti pri asambláži môžu využiť rôzne nepotrebné veci: staré kľúče, ceruzky, štetce, škatulky, špagát, časti hodín, korkové štuple, štipce, vrchnáky, časti pokazených hračiek, drevené latky, drôty, klince, rôzne tabuľky s nápismi a číslami, kamienky, mušle. Túto techniku môžu využívať deti akéhokoľvek veku, avšak tým menším treba pomôcť so samotným upevňovaním predmetov. Pri ľahkých objektoch stačí použiť ako podklad papier alebo plátno, na ktoré veci lepíme, prišívame alebo pripevňujeme pomocou drôtika. Pri ťažších predmetoch je vhodnejší kartón alebo drevená doska. Na ňu môžeme objekty aj prikliňovať. Na lepenie je vhodná aj akrylová farba z plechovky, ktorá vytvorí zaujímavý farebný podklad, a ak ju nanesieme v hrubšej vrstve, všeličo sa na nej udrží.

Význam

Dadaizmus deťom ukáže, aká je sloboda a invenčnosť vo výtvarnom umení dôležitá. Zároveň učí zaujímavou cestou recyklovať už nepotrebné veci, ktoré zrazu ožijú a predvedú nám stránky, ktoré sme si na nich dosiaľ možno vôbec nevšimli.

BAZÉN V THÉBACH

Bazén so stromami dookola zachytáva nástenná maľba z čias starovekého Egypta, ktorá vznikla okolo roku 1400 pred naším letopočtom. Poskytuje zaujímavý pohľad na spôsob, akým starí Egypťania znázorňovali priestor.

Vidíme obdĺžnikový bazén s rybami a vodnými vtákmi, obklopený stromami. Bazén nie je podaný tak, akoby sme ho videli v skutočnosti, ale je zobrazený na základe vedomostí, ktoré o ňom autor mal. Je to akási dohoda medzi maliarom a divákom, čo treba na obrázku ako „čítať“. Bazén je zobrazený v podobe obdĺžnika, teda tak, akoby sme ho videli zhora, ryby sú namaľované z boku, stromy sú vyklopené do pôdorysu. Starí Egypťania spájali viacero pohľadov v snahe zobraziť všetko z uhla pohľadu, ktorý o danom objekte poskytne čo najviac informácií.

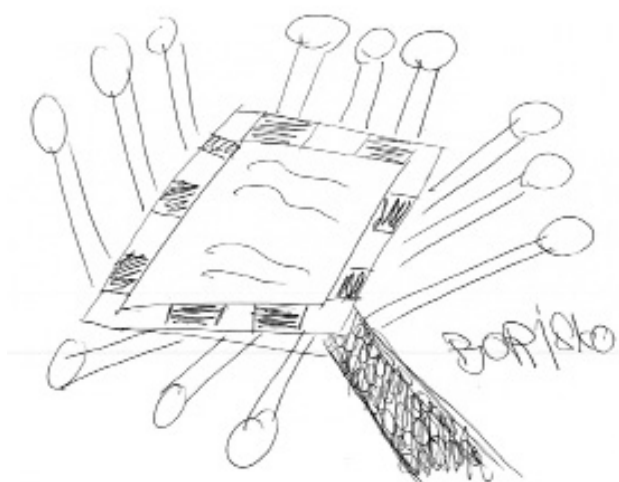
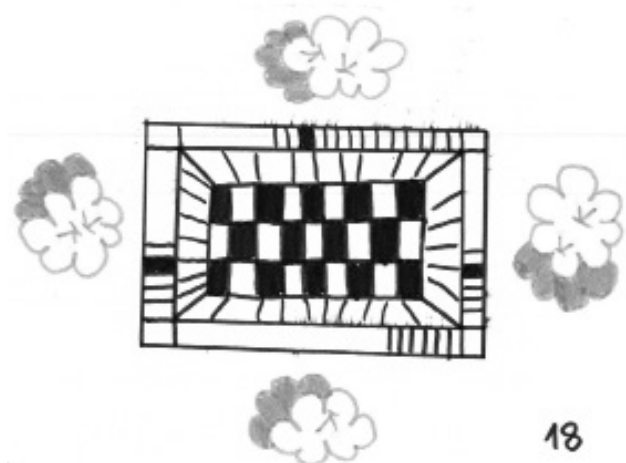
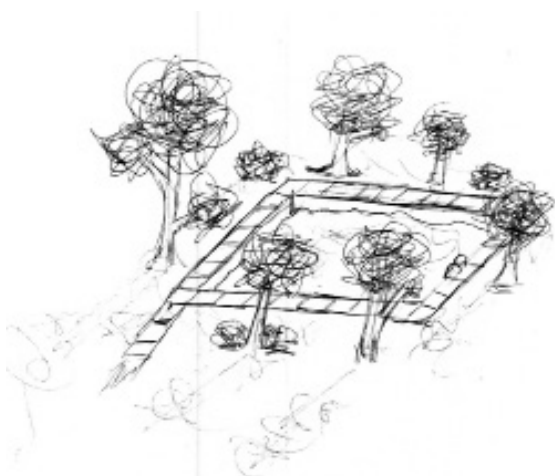
Motivácia a cieľ

Pred zadaním úlohy deťom pôvodnú egyptskú predlohu neukážeme. Zdôrazníme len to, že majú postupovať podľa seba a vytvoriť riešenie, ktoré zodpovedá ich predstave.

Aktivity

- Nakreslite bazén, okolo ktorého sú stromy a v ňom ryby a vodné vtáky.

Príklady

▲ Deti pri plnení tejto úlohy vytvorili viacero nápaditých a zaujímavých riešení (obrázky 1 – 3). Po dokončení sa kresby vystavia vedľa seba a nasleduje diskusia, kto ako postupoval, ktoré riešenie je v zhode s tým, akoby sme bazén videli v skutočnosti, ktoré sa, naopak, od reality odkláňa a spája viacero uhlov pohľadu dokopy. Deťom treba zdôrazniť, že vo výtvarnom prejave neexistuje správne a nesprávne riešenie. Každý má právo vystihnúť priestor podľa seba, čo dokladajú aj samotné dejiny

umenia. Perspektívu a zobrazovanie okolitého sveta v zhode s videnou skutočnosťou prinieslo až 15. storočie na pôde Talianska, ale v žiadnom prípade ho nemôžeme považovať za správne. Je len jednou z možností. Podobných úloh pre deti môžeme vymyslieť viacero, napríklad nakresliť postavy stojace v kruhu alebo kartárov pri stole a podobne. Zaujímavé je tiež dať im úlohu zobraziť priestor v duchu niektorého výtvarného smeru alebo slohu, napríklad nakresliť futbalový štadión s hráčmi aj divákmi, akoby ich zachytili napríklad starí Egypťania.

Význam

Deti sa pri tejto úlohe naučia riešiť nejaký výtvarný problém, spoznávajú postupy svojich kolegov a zisťujú, že vo výtvarnom umení neexistuje správne alebo nesprávne, ale len viacero rovnocenných riešení.

ANTICKÁ IKONOGRAFIA

Antická ikonografia je sféra námetov z oblasti gréckej a rímskej mytológie, ktorú tvoria príbehy o bohoch a hrdinoch. Tie slúžili ľuďom ako vysvetlenie diania vo svete. Antická ikonografia sa uplatňovala na vázach aj sochách a tvorila bohatú škálu námetov nielen v antike, ale aj v neskorších obdobiach, najmä v renesancii, baroku a klasicizme.

Motivácia a cieľ

S deťmi si prečítame niektoré mýty a pokúsime sa hľadať ich posolstvo. Opýtame sa detí, ktorá postava z antickkej mytológie je im sympatická a ktorá nie a prečo. Ukážeme si niektoré diela veľikánov výtvarného umenia, ktoré stvárnjú antický námet. Identifikujeme atribúty postáv a celkovú ikonografiu jednotlivých diel.

Aktivity

- Deti si vyberú boha alebo hrdinu a stvárnia ho ľubovoľnou technikou. Aby bola postava identifikovateľná, zobrazia ju s atribútmi. Zdôrazníme im, že popri uplatňovaní ikonografickej tradície je kľúčový ich vlastný prínos a svojské poňatie.
- Príbeh z antickkej mytológie stvárníť ako komiks.
- Pretvoriť nejakého človeka na ľubovoľnej fotografii na ktorúkoľvek postavu z antickkej mytológie.
- Upraviť svoju vlastnú fotografiu pomocou kresby, malby, koláže alebo počítača na ľubovoľnú postavu z antickkej mytológie.

Príklady

▲ Trinásťročná Miška nakreslila bohyňu Artemis, v Ríme nazývanú Diana, dcéru Dia a Latony. Býva zobrazovaná ako lovkýňa, oblečená v kratšej tunike, má luk a tulec so šípmi.

▲ Antický príbeh v podobe komiksu podal štrnásťročný Peter. Autor zobrazil Krona, v Ríme nazývaného Saturnus, ktorý jedol svoje deti, pretože podľa veštby ho jedno z nich malo pozbaviť vlády.

Význam

Vďaka stvárňovaniu príbehov z antickej mytológie sa deti oboznámia s gréckymi a rímskymi mýtmi a dozvedia

sa niečo o myslení tej doby. Zároveň sa pokúsia vyjadrovať obsahy aj pomocou symbolov.

KALENDÁR BRATOV Z LIMBURGU

Bratia z Limburgu, Paul, Jan a Hermann, pôsobili na sklonku stredoveku. Okolo roku 1415 vytvorili kalendár s astrologickými údajmi, tzv. Prebohaté hodinky vojvodu z Berry. Každému mesiacu venovali malbu zachytávajúcu prírodu a charakteristické ľudské aktivity v danom mesiaci.

Motivácia a cieľ

Ročné obdobia a ich striedanie sú zaujímavou výtvarnou inšpiráciou. Všimla si ich a vysvetľovala grécka mytológia (únos Persefoné), rozprávky, hudba (Štyri ročné obdobia Antonia Vivaldiho, Jarná symfónia Roberta Schumanna a mnohé ďalšie).

Deťom ukážeme jednotlivé výjavy z Prebohatých hodiniek. Porozprávame sa o tom, ako autori vystihli jednotlivé mesiace, ako stvárňovali prírodu a aké aktivity vykonávajú zobrazení ľudia.

Aktivity

- Výtvarne zachytiť scénu viažucu sa ku konkrétnemu mesiacu. Deti sa zameriavajú na zobrazenie premien v prírode, rastlinstvo, zvieratá, špecifické ľudské aktivity a podobne. Zaujímavá môže byť aj tímová práca, keď deti vytvoria spoločný kalendár.
- Prekresliť ľubovoľné motívy z Prebohatých hodiniek a vytvoriť z nich pexeso.
- Urobiť kópiu jedného mesiaca Prebohatých hodiniek a vytvoriť z nich puzzle.

Príklady

▼ Kalendár na obrázku vytvorili 7- až 9-ročné deti. Každé zobrazilo niektorý z mesiacov na výsek kruhu,

jednotlivé časti po dokončení zlepili a vytvorili kruh. Pri rozdeľovaní mesiacov sa môže rešpektovať výber detí, hoci je pravdepodobné, že niektoré mesiace budú pre ne viac atraktívne. Preto je dobrým riešením mesiace náhodne rozdeliť. Deti si celkom iste s každým nakoniec poradia.

Význam

Pri tvorbe kalendára si deti môžu rozšíriť vedomosti o premenách v prírode a rozvíjať svoje schopnosti v rámci krajinomalby.

POHYB VO VÝTVARNOM UMENÍ

Pohyb je podľa filozofického slovníka „súvislá zmena polohy telesa v priestore vzhľadom na čas a voči nejakému referenčnému bodu“. Na rozdiel od tanca, filmu, divadla má výtvarné umenie istú „nevýhodu“, ktorá spočíva v tom, že jeho súčasťou nie je skutočný pohyb. Tento hendikep sa umelci usilovali prekonať a vďaka tomu vzniklo množstvo veľmi zaujímavých a pôsobivých riešení.

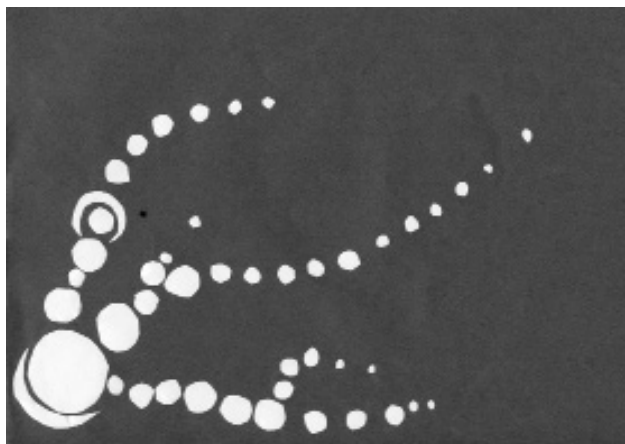
Motivácia a cieľ

Ilúzia pohybu sa dá vyvolať rôznymi spôsobmi. Deťom ukážeme viacero príkladov z dejín umenia a diskutujeme o tom, ako je v nich pohyb vyjadrený (diagonálna kompozícia v Rubensových maľbách, rozfázovanie pohybu u futuristov, optické klamy, ktoré simulujú vlnenie, ustupovanie, predstupovanie v op arte, zachytenie človeka, zvierťa alebo čohokoľvek iného v určitej fáze pohybu, ktoré sa v dejinách objavuje neustále a bude časté aj v kresbách, ktoré deti vytvoria). V abstraktnej maľbe sa dá pohyb doceliť napríklad „rozhádzaním“ prvkov po celej ploche, geometrickými tvarmi, ktoré sa nejakým spôsobom lámu, nakláňajú, skracujú, predlžujú, padajú, posúvajú a podobne. V 20. storočí sa začali objavovať diela, ktoré už pracujú s reálnym pohybom. Označujeme ich za kinetické umenie. Jeho popredný predstaviteľ Alexander Calder (1898 – 1976) tvoril tzv. mobily – farebné pliešky pripevnené na drôtikoch, ktoré sa pri závanе vzduchu alebo dotyku hýbu.

Aktivity

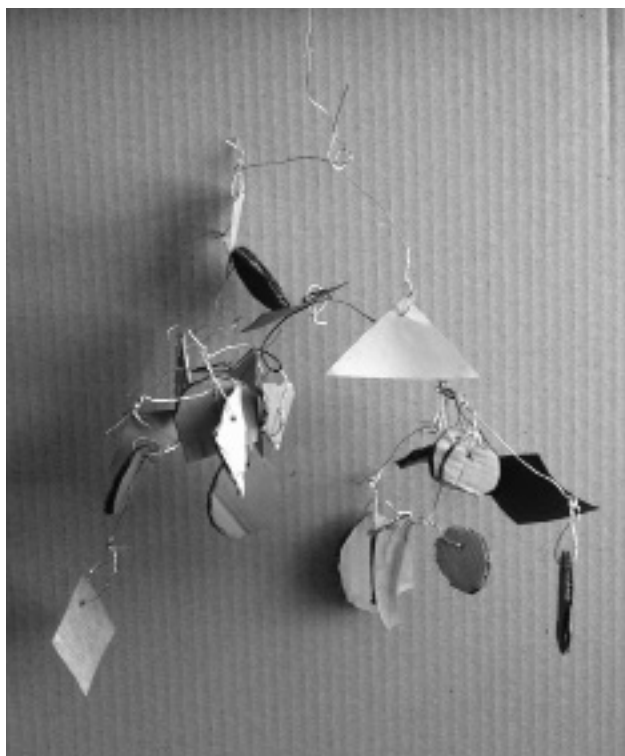
- Nakreslite čokoľvek v pohybe.
- Vyjadrite pohyb prostredníctvom abstraktnej maľby.
- Vytvorte pomocou počítača futuristické dielo.
- Vytvorte mobil. V duchu takejto pohybujúcej sa plastiky si deti môžu zhotoviť aj rôzne ozdoby použitím rôznych materiálov, napríklad suchých plodov, korálikov, mušlí a podobne, ktoré pri pohybe a vzájomných dotykoch budú vydávať aj jemné zvuky.

Príklady

▲ Sedemnásťročný Miro vyjadril pohyb v abstraktnej koláži. Docielil ho pomocou zmenšovania kruhov a ich šikmým nasmerovaním.

▼ Sedemnásťroční gymnazisti zhotovili mobil, v ktorom namiesto plieškov použili farebné kúsky papierov.

Význam

Pomocou rôznych spôsobov výtvarného vyjadrenia pohybu si deti uvedomia rôzne možnosti tohto výrazového prostredia. Zároveň si uvedomia existenciu viacerých rovnocenných riešení jedného problému.

LAND ART

Land art je umelecký smer, ktorý sa formoval v druhej polovici 60. rokov 20. storočia v USA. Názov je odvodený z anglických slov land (krajina) a art (umenie). Týmto pojmom označujeme diela väčších rozmerov, vytvorené v krajine. Tvorcovia využívajú prírodné aj umelé materiály, pričom z diel je jasne čitateľný zásah človeka do prírody.

Motivácia a cieľ

Deťom ukážeme rôzne diela land artu, diskutujeme o ich výrazových prostriedkoch (priestore, svetle, kompozícii, ...), pôsobení na človeka a ich myšlienkovom poslanstve.

Aktivity

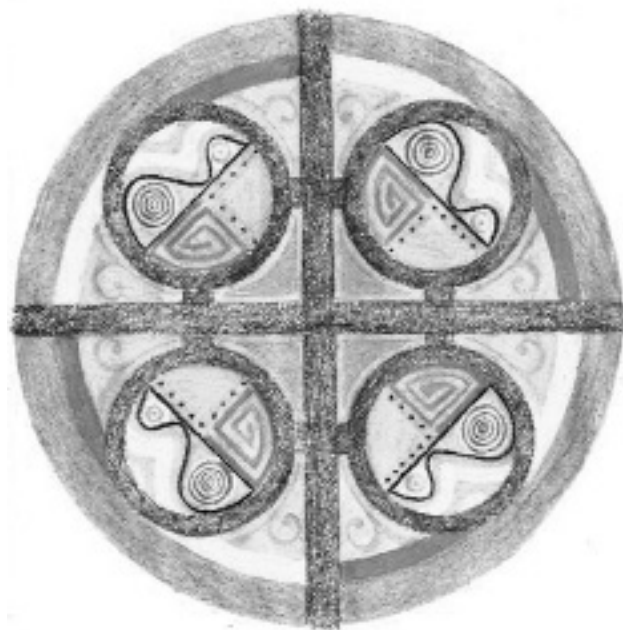
- Deti dostanú za úlohu vymyslieť vlastný land art. Konceptcia bude obsahovať body:
 1. organizačné zabezpečenie (povolenia, finančné zdroje, dobrovoľníci, ...);
 2. miesto realizácie a zdôvodnenie jeho výberu;
 3. použitý materiál (štrk, kamene, konáre, listy, textil, plastová fólia, ...);
 4. priebeh realizácie;
 5. zámer a myšlienkové poslanstvo diela.
 Finálnou podobou diela budú skice, maľby, makety, prípadne konkrétne realizácie v prírode.

Príklady

▲ Návrh land artu v podobe asambláže pomocou mušlí a piesku vytvorila osemnásťročná Kika. Výbežok do mora má tvar ruky. Objavuje sa tu častý postup tvorcov land artu – tvoriť dielo v krajine, kde je dobre viditeľné, napríklad na brehu mora. Využíva sa prírodný materiál, avšak z tvaru, do ktorého je komponovaný, je jasne čitateľný zásah človeka.

▼ Návrh kvetinového záhonu pochádza od osemnásťročnej Paulíny. Autorka využíva rastliny pestrých farieb, ktoré komponuje do presných geometrických tvarov, čím sa približuje francúzskemu typu záhrady.

Význam

Tvorbou land artu si deti skúsia vytvoriť alebo premyslieť koncepciu diela väčších rozmerov, skúmajú možnosť výtvarného zásahu do krajiny. Uvedomujú si vzťahy medzi prírodným a umelým, medzi ľudskou činnosťou a pôsobením prírody.

STREET ART

Street art tvoria rôznorodé umelecké tendencie v uliciach, rozšírené najmä v 20. storočí. Cieľom autorov je dostať umenie do ulíc, manifestovať slobodu tvorby a názorov a ozvláštniť verejné priestranstvá. Street art môže mať najrozmanitejšie formy. Patria sem graffiti, tagy, kresby sprejom, fixkami, obrázky tvorené pomocou šablón, nápisy dorobené na vyvesené plagáty, iluzívne maľby na chodníkoch a podobne.

Motivácia a cieľ

S deťmi sa porozprávame o výtvarných prejavoch na uliciach, pokúsime sa určiť, kde je hranica medzi umením a vandalizmom. Ukážeme si pár príkladov street artových diel z literatúry alebo internetu a diskutujeme o ich myšlienkovom poslanstve. Deti sa zamyslia, aké prejavy street artu poznajú z vlastných zážitkov.

Aktivity

- Urobiť vlastnú koncepciu a návrh street artu. Zdôvodniť výber miesta pre svoje dielo, použitú techniku a myšlienkové poslanstvo.

Príklady

■ Svoj nápad na street art nám povedala sedemnásťročná Veronika: „Ja by som napríklad spravila také stretnutie ľudí vo veľkom a hádzali by sme balóny naplnené farbou na most, aby bol krajší, pôsobilo by to veselo. Urobila by som to aj na paneláky, lebo v poslednom čase sa mi nepáči, ako ich malujú.“

■ Sedemnásťročná Natália by urobila toto: „Ozdobila by som kontajnery, aby nevyzerali všetky rovnako. Namaľovala by som ich na ružovo, dokreslila by som im oči, ústa, ... Zmenila by som aj ich tvary. Chcela by som, aby bol každý kontajner originálny. Pre ľudí by nebolo také nudné vyhadzovať smeti.“

Význam

Deti si vzájomne pozerú a predstavujú svoje návrhy street artu. Pri tvorbe návrhu si skúsia premyslieť koncepciu diela na ulici. Riešia otázku, ako výtvarne vyzdvihnúť verejný priestor, a nezhodnotia pritom nič. Deti premýšľajú o svojich hodnotách, filozofii, o problémoch doby a o tom, čo by rady svetu povedali.

VÝTVARNÉ KOMENTÁRE

Dejiny umenia predstavujú nekončiaci sa dialóg medzi epochami, slohmi, smermi, autormi. Každá epocha v niečom nadviaže na tú predchádzajúcu a obsahuje v sebe už aj zárodky novej. Poznáme mnohé prípady, keď konkrétny autor výtvarne reagoval na dielo niekoho iného a tak tlmočil svoje poslanstvo. Príkladmi sú Marcel Duchamp, Robert Rauschenberg, Rudolf Fila, Banksy a mnohí ďalší.

Motivácia a cieľ

S deťmi sa môžeme vybrať dvoma cestami. Buď im dáme dotvoriť dielo, o ktorom sa vopred porozprávame a priblížime im tak jeho obsah, alebo naopak, dáme im na dotvorenie dielo, o ktorom im vopred neprezradíme nič, a sledujeme, kam ho významovo posunú. Takto môžu tvoriť deti akéhokoľvek veku. Výtvarný komentár sa dá vytvoriť ku kresbe, malbe, soche, architektúre, keramike a podobne. Reprodukcie diel, ktoré dáme deťom, je lepšie skopírovať v tlmenejšej farebnosti, aby výtvarný zásah dieťaťa viac vynikol.

Aktivity

- Farebne dotvorte čiernobiely kresbu.
- Dotvorte odstrihnutú časť malby.
- Vystrihnite motív z malby a dokreslite ho.
- Domalujte nejaký motív do malby.
- Vymyslite dialóg medzi postavami zobrazenými na malbe.

Príklady

▲ Šestnásťročný Richard výtvarne nadviazal na časť Michelangelovej fresky zo stropu Sixtínskej kaplnky, kde sú vyobrazené príbehy z Genezis. Vidíme časť, na ktorej Boh tvorí nebeské telesá, do ktorej Richard dokreslil loptu a na slnko prasklinu. Boh s príslym výrazom v tvári, ktorý sa dá interpretovať aj ako nahneváný, hovorí: „Ktorý z vás, faganov, rozbil to okno?“

▲ Odstrihnutú časť obrazu Mliekarka od Vermeera van Delft (okolo r. 1658) dotvorila sedemnásťročná Miška. Na malbe je zobrazená žena, vylievajúca z krčahu mlieko. Reprodukciu sme šikmo orezali a na zvyšnú časť autorka dokreslila postavu.

▲ Autoportrét francúzskeho maliara Paula Gauguina dokreslila sedemnásťročná Miška.

▼ Do Slniečnic Vincenta van Gogha (1888) v skicári počítača dokreslila päťročná Karin slniečko.

▼ Trinásťročná Monika vytvorila obrázok, ku ktorému ju inšpirovala bronzová socha od Giambolognu z rokov 1564 – 1580. Zobrazuje boha Hermesa, ktorý vystupuje v antickej mytológii ako posol bohov. Má svoje typické atribúty: krídelká na chodidlách, klobúku a paličku, ktorú drží v ruke. Špičkou ľavej nohy stojí na vzduchu, ktorý vyfukuje hlava predstavujúca vietor. Lahký a elegantný postoj autorku inšpiroval a postavu tak umiestnila do kúpeľne pod sprchu. Vedľa nakreslila umývadlo, uteráky a kusy odevu, sušiace sa na radiátore.

Význam

Prostredníctvom výtvarných komentárov deti spoznávajú tvorbu významných umelcov, snažia sa preniknúť do ich myšlienkového a citového sveta a formulovať svoj vlastný názor.

YVES KLEIN

Yves Klein (1928 – 1962) bol francúzsky výtvarník. Známe sú diela z jeho tzv. modrého obdobia, keď svojím charakteristickým modrým odtieňom vytváral monochromatické malby, hubovité reliéfy (1958 – 1959), rôzne sochárske objekty a iné. Klein tvoril aj antropometrie – odtlačky tela v rámci performance. Pôsobivé sú aj jeho práce s ohňom, v rámci ktorých kreslil plameňom.

Ives Klein

Motivácia a cieľ

Deťom predstavíme tvorbu Yvesa Kleina. Porozprávame sa o psychologických účinkoch farieb.

Aktivita

- Namiešať si svoj obľúbený farebný odtieň a natrieť ním nepotrebné predmety rôznych tvarov a povrchov (žiarovka, skrutky, kúsok dreva, mušľa, pokazený mobilný telefón, kameň, plechovka, korková zátk, kľúč, ...).
- Vytvoriť a následne jedným farebným tónom natrieť reliéf. Pri jeho zhotovení môžu deti využiť rôzne povrchové štruktúry (napríklad pomocou piesku, pilín, ...) a nalepiť rôzne drobnosti (kúsky špongie, šmirgla, štrk, ...). Ideálne je použiť akrylovú farbu, ktorá je po zaschnutí odolná proti vode a poslúži zároveň aj ako lepidlo.
- Vytvoriť obrázok pomocou plameňa sviečky. Nad plameňom držíme papier, ktorým pomaly pohybujeme, ale nie vo veľmi tesnej blízkosti. Vzniknuté stopy po plameni môžu deti ľubovoľne dokresliť.
- Vytvoriť rôzne odtlačky svojho tela. Následne sa môžu dotvoriť maľbou alebo kresbou.

Príklady

Pozri strana 32 vpravo dole.

Význam

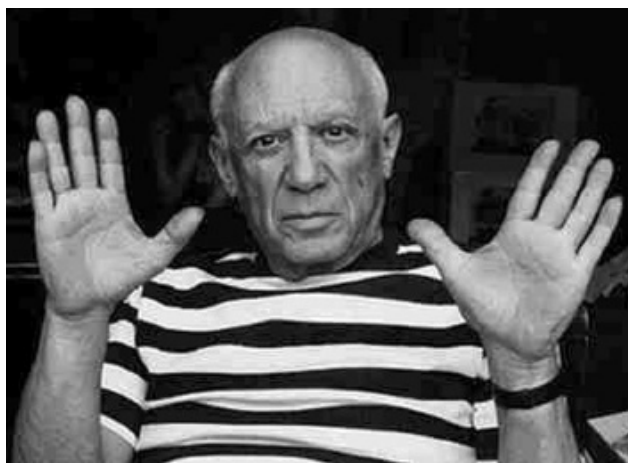
Oboznámením s tvorbou Yvesa Kleina a nadviazaním na ňu si deti uvedomia silu pôsobenia farby, jej vplyv na rôzne tvary a povrchy a zároveň možnosť farebného zjednotenia rôznorodých objektov. Kreslením plameňom sa oboznámia s novou výtvarnou technikou.

PABLO PICASSO

Pablo Picasso (1881 – 1973) bol španielsky maliar, sochár, grafik, tvorca keramiky, kostýmov a dekorácií pre balet. Jeho tvorba je štýlovo aj výrazovo veľmi rozmanitá.

Motivácia a cieľ

Predstavíme deťom Picassovu tvorbu. Ukážeme im diela, ktoré spadajú do jeho tzv. modrého (1901 – 1904) a ružového obdobia (1905 – 1906), porozprávame sa o ich nálade, námetoch a možnostiach vyjadrenia prostredníctvom monochromatickej farebnosti. Priblížime im aj Picassovo kubistické obdobie, analytický kubizmus (1910 – 1912) aj syntetický kubizmus (1912 – 1914). Vysvetlíme, že podstatou kubizmu je geometrizácia a zjednodušovanie tvarov, simultánne zobrazovanie viacerých pohľadov a opúšťanie perspektívy. V súvislosti s kubizmom predstavíme aj výtvarnú techniku – koláž, ktorej podstatou je nalepovanie kúskov novín, tapiet a podobne na plochu. Uplatnenie takýchto prvkov robí námet jasnejšie čitateľným.

Pablo Picasso

Aktivita

- Vytvoriť monochromatickú maľbu. Farebný tón môžeme deťom navrhnúť my, alebo môžeme výber nechať na ne. Treba im však zdôrazniť, že ani iné farby nemusia úplne vylúčiť.
- Vytvoriť kubistický autoportrét.
- Vytvoriť koláž.
- Vytvoriť kresbu alebo maľbu na námet Picassovej maľby, ktorú deťom vopred neukážeme. Môžeme im ponúknuť napríklad tieto názvy a námety diel: Žena s vranou, Rodina cirkusantov, Akrobat na guľi, Žena s hruškami, Bežiacie ženy na pláži, Plačúca žena, Nočný lov rýb, Život a iné.

Príklady

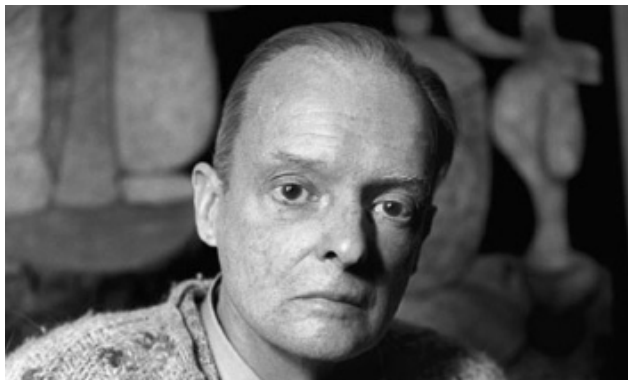
Pozri strana 31.

Význam

Pri uplatňovaní monochromatickej farebnosti si deti uvedomia široké možnosti farebných tónov a nekonečnú škálu ich odtieňov. Pri kubizme objavujú nové spôsoby vnímania a zobrazovania priestoru a vyskúšajú si nové možnosti tvorby koláže.

PAUL KLEE

Paul Klee (1879 – 1940) je umelec nemecko-švajčiarskeho pôvodu, pedagóg na Bauhause, člen skupiny Der blaue Reiter. Je invenčnou osobnosťou, nezaraditeľnou do žiadneho konkrétneho smeru. Jeho tvorba odzrkadľuje záujem o hudbu, filozofiu, matematiku. V jeho malbách sa prelína snovosť a fantazijnosť s exaktným vedeckým myslením.

Paul Klee

Motivácia a cieľ

Fantazijnosť a hravosť viacerých Kleeových diel je výtvarnému prejavu a duši detí blízka. Rovnako je inšpiratívna aj široká škála námetov a postupov. Ukážeme deťom niektoré jeho diela a porozprávame sa, ako na ne pôsobia. Vhodné je aj pozrieť si dokument o umelcovi, napríklad o jeho teoretických prednáškach na Bauhause a ich obsahu.

Aktivity

- Vytvoriť abstraktnú malbu technikou akvarelu, pozostávajúcu zo štvorcov a obdĺžnikov rozmanitých farieb, aké tvoril aj Klee. Deti upozorníme, že rozpíjanie vodových farieb nie je na škodu, práve

naopak. Môžeme im vystrihnúť pár štvorčekov z reprodukcie Kleeovej malby ako východiskový impulz, ktorý deti dotvoria.

- Vytvoriť malbu s exotickým motívom, napríklad Tuniska alebo Egypta, ktoré Klee sám navštívil a aj sa nimi inšpiroval. Deti môžu spracovať vlastné zážitky alebo poznatky a dojmy z filmu, knihy, časopisu, internetu. Môžu vytvoriť aj koláž, do ktorej zakomponujú motív z takejto Kleeovej malby, napríklad ľavu.
- Vytvoriť kresby inšpirované Kleeovými prednáškami, kde deti vyjadria moment lability a stability.
- Vytvoriť kresby inšpirované Kleeovými prednáškami, kde budú deti skúmať rôzne vzťahy medzi dvoma geometrickými útvarmi. Môžu si vybrať napríklad kruh a trojuholník, kruh a priamku, štvorec a trojuholník, hviezdu a kruh a iné. Deti nakreslia (alebo narysujú) tieto vzťahy: 1. dotyk, 2. prekrytie, 3. víťazstvo (napríklad kruh sa zdeformuje pôsobením trojuholníka, ktorého tvar sa však v dôsledku stretu nezmení, a naopak), 4. vzájomné obohatenie (oba tvary sa stretom menia a tým obohatia). Ku každej kresbe potom vytvoria obrázok, kde zobrazia, čo im vzniknutý útvar pripomína.
- Vytvoriť svoju vlastnú výtvarnú interpretáciu Kleeovho diela, ktoré sme deťom vopred neukázali. Inšpiratívne môžu byť: Zábudlivý anjel, Šijúci anjel, Pijúci anjel a iné.
- Vyfarbiť čiernobiely kresbu Paula Kleea.
- Vytvoriť bábku z odpadu. Podobne ako Klee môžu deti použiť kúsky látok, kostí, zápalkových škatuliek atď.

Príklady

Pozri strana 32.

Význam

V Kleeovi môžu deti objaviť spriaznenú dušu, nazrieť do sveta fantázie aj exaktnosti. Tvorbou bábok sa naučia využívať aj odpad a cibria si zručnosť.

O autorke

Mgr. Katarína Platznerová, PhD. v rokoch 1994 – 1999 študovala na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave odbor estetika – etnológia. V rokoch 1997 – 2007 absolvovala semináre a prednášky po 5. ročník v rámci štúdia dejín výtvarného umenia na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. V roku 2006 získala pedagogickú spôsobilosť na vyučovanie predmetu estetická výchova na Katedre pedagogiky FF UK. V rokoch 2004 – 2006 absolvovala dvojročné špecializačné kvalifikačné štúdium etickej výchovy v Metodicko-pedagogickom centre v Bratislave. V roku 2010 obhájila dizertačnú prácu s názvom Významy vtákov vo folklóre na Katedre etnológie a kultúrnej antropológie FF UK. Od roku 1999

učí na Gymnáziu Federica Garcíu Lorcú v Bratislave predmety: dejiny umenia, výtvarná výchova, hudobná výchova, etická výchova, umenie a kultúra. Od roku 2013 vyučuje dejiny umenia aj na Gymnáziu Ivana Horvátha v Bratislave. V rokoch 2005 – 2008 prednášala v kurze magisterského štúdia antropológie umenia na Katedre etnológie a kultúrnej antropológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Od roku 2011 prispieva do časopisu Dieta, kde má rubriku venovanú tínedžerom a druhú výtvarnému prejavu detí. Je autorkou publikácií

Maturita z umenia a kultúry, dejín umenia a estetiky a Dejiny umenia od A po Z.

- ▲ Kubisticky ladený portrét vytvoril pomocou počítača osemnásťročný Jakub.
- Kubistický autoportrét pochádza od osemnásťročnej Moniky.
- ▼ Osemnásťročná Sandra v duchu Picassovho modrého obdobia zobrazila Kapitolskú vlčicu, sochársky výtvar Etruskov. Z malby vyžaruje istá melanchólia, meditatívnosť a chlad práve vďaka použitiu modrých odtieňov.

► Päťročnému Peťkovi sme navrhli, aby nakreslil troch muzikantov – Picassov slávny námet. Náš autor najprv nakreslil bubeníka a vedľa neho hráča na trúbku. Na záver nakreslil gitaru s komentárom: „Tretieho pajka sa mi už nechce kresliť.“ K svojim dvom muzikantom autor ešte dodal: „Muzikanti majú klobúky a tento má čierne tričko s krátkymi rukávami, len trošku ich má dlhé.“ Výroky autorov a interpretácia svojich diel je tiež cenným dokladom a v prípade, že si archivujeme kresby detí, je dobré ju popri dátume na zadnú stranu obrázka zaznamenať.

- ▲ Bábkы inšpirované tými, ktoré Klee vytvoril pre svojho syna Felixu, zhotovili dvanásťroční gymnazisti. Cielene nadviazali na tvorbu z odpadu a istú „neohrabanosť“, ktorá však pôsobí hravo a odráža citlivú prácu ľudských rúk.
- ▼ Rôzne vzťahy medzi kruhom a trojuholníkom vyjadrila osemnásťročná Lucia.
- Pomocou plameňa sviečky vytvoril svojho hokejistu dvanásťročný Alex.

